

УДК [504:327]:339.1(091)

БОХАН Аліна,

к. е. н., доцент, докторант кафедри міжнародних економічних відносин
Київського національного торговельно-економічного університету

ЕКОЛОГІЧНІ ЗАСТОРОГИ В ДИПЛОМАТІЇ МИРУ І ТОРГІВЛІ*

Розглянуто витoki екологічних засторог в історичних аспектах розвитку дипломатії миру і торгівлі, що мають ознаки взаємовпливу в контексті міжнародних економічних відносин.

Ключові слова: екологічні засторogi, дипломатія миру, зовнішня політика, міжнародна торгівля, екологічна безпека, стратегічне партнерство.

Бохан А. Экологические предостережения в дипломатии мира и торговли. Рассмотрены истоки экологических предостережений в исторических аспектах развития дипломатии мира и торговли, которые имеют признаки взаимовлияния в контексте международных экономических отношений.

Ключевые слова: экологические предостережения, дипломатия мира, внешняя политика, международная торговля, экологическая безопасность, стратегическое партнерство.

Постановка проблеми. Сучасні епохальні досягнення людства відрізняються від попередніх не лише грандіозністю, масштабністю й динамічністю в перетворенні довкілля, але й спонуканням до «екологічного діалогу» суспільства і природи через зміну способів їх взаємодії. Адже філософський концепт «природи» вказує на змістову гармонію явища та наявну контрастність його впливу на суспільство.

Кожний етап еволюції суспільних відносин є оптимальним для актуального стану природи і соціально-культурних утворень. Розквіт і занепад цивілізацій науковці пов'язують з політичною діяльністю та війнами як наслідок розвитку торговельно-економічних відносин і захисту територіальних інтересів. Поштовх до еволюції людства може відбуватися через природно-соціальні виклики зовнішнього та внутрішнього походження. Зокрема, А. Тойнбі вважав: «Безперервне зростання цивілізації можливе лише тоді, коли вона сама генерує поступовий

* Стаття відображає результати дослідження автора в рамках науково-дослідної роботи, що виконувалась впродовж 2015–2017 рр. у Київ. нац. торг.-екон. ун-ті за запитом М-ва освіти та науки України («Стратегічне партнерство у вимірі економічної безпеки України» № держ. реєстрації 0116U000785).

і злагоджений ланцюг «викликів і відповідей». Обсяг і характер «викликів» (фізичні, природні, кліматичні, географічні, воєнні, соціальні, економічні) могли сприяти розвитку цивілізації та могли обмежувати чи призупиняти його» [1, с. 164].

Але в координатах ХХ–ХХІ ст. «виклики» дуже акумулювались, а способи реагування на них потребують об'єднання міжнародних зусиль і координації дій у їх застосуванні. Країни, дбаючи про свій добробут, могутність та безпеку, привносять до природного та навколишнього середовища як позитивні, так і негативні ефекти. Свідченням цього є історія розвитку дипломатії миру, що мала документальні остороги та реальні факти екологічної необачності, міра врахування яких могла забезпечувати: перемогу або поразку в політичному протистоянні й військовому конфлікті; господарські надбання або їх втрати; доходи від торгівлі або фінансові збитки; відтворення потенціалу або посилення ризиків у природокористуванні тощо.

Процес гармонізації міждержавних відносин через призму екологічної культури містить суперечливі елементи: несприйняття, протистояння, компроміс, злагоду тощо. Водночас у цій площині завжди присутні матеріальні інтереси та вигоди об'єктивної реальності, що обумовлюють способи людського буття, його економічної активності й соціально-політичної конфліктності. Одвічно є проблема зменшення напруги задіянням сил дипломатії. Саме тому в цій царині знання актуалізується інтерпретація дійсності через історичний масштаб зміни типів суспільної організації та інтеграції сегментів життєзабезпечення (господарський, екологічний, торговельний тощо).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Екологічна контурність наукових розвідок, присвячених дипломатії миру й розвитку торгівлі, охоплює історичні, філософські, політологічні, природознавчі, економічні, соціологічні, археологічні, культурологічні та інші елементи, що відобразили у відомих працях вітчизняні і зарубіжні вчені: А. Мазаракі, О. Горбач, О. Одрін, М. Толба, Т. Перга, Дж. Радкау, В. Ціватий [2–8] та ін. Вчені намагалися віднайти свою квінтесенцію у розумінні передумов і факторів господарських мотивацій людини, що в різні епохи, використовуючи природні ресурси, могла спрямовувати їх для здобуття статусу царя, вельможі, героя, воїна, переможця, вільного чи поневоленого в рабстві.

Наукові дослідження еколого-економічного вектора розвитку дипломатії багатогранні, що свідчить про застосування міждисциплінарного підходу в його розкритті з огляду на гносеологічні та гіпотетичні аспекти у їх представленні. Глибоке розуміння причин суспільного протистояння, мотивування до пошуку компромісів та шляхів урегулювання різних конфліктів на засадах дипломатії миру постає важливим завданням у примноженні духовних і матеріальних благ, збереженні природної спадщини. Важливо привернути увагу міжнародної спільноти,

дипломатів, науковців, бізнесменів і громадських діячів до відображення екологічних настанов і застережень у теорії, практиці та прогностиці міжнародних економічних відносин.

Але належне розуміння комплексності включення екологічної складової до зовнішньоекономічної політики й стратегічного партнерства поки що не знайшло достатнього відображення в літературі. Тому існує необхідність заповнення такої наукової прогалини в сфері торговельно-економічної діяльності.

Метою статті є дослідження витоків екологічних засторог в історичних аспектах дипломатії миру і торгівлі як передумови для розвитку економічної взаємодії та ефективної консолідації суспільства в умовах глобалізації.

Матеріали та методи. Застосовано методи історичного та логічного аналізу, узагальнення, дедукції та індукції, абстрагування, що поглиблюють розуміння дуалістичності прагнень соціуму в урівноваженні сил боротьби, конкуренції й співпраці на основі умиротворення. Спеціальні методи дозволяють визначити міру привнесення екологічних атрибутів у розвиток дипломатії миру і торгівлі, необхідність оновлення формату взаємодії між країнами. Інформаційною базою з даної проблематики слугують праці відомих вітчизняних і зарубіжних вчених.

Результати дослідження. Під дією різних факторів постійно оновлювався життєвий простір людства, що спонукало до створення відповідних механізмів його захисту через урівноваження природного й енергетичного стану, яке було можливим за умов суспільних реакцій і проєкцій у вигляді екологічних засторог*: ідеологічних, релігійних, практичних, тактичних, стратегічних тощо.

На первісному етапі господарювання природа сприймалась людьми як загадкова й загрозна сила. З давніх часів міфологія, релігія та наука країн світу накопичувала як екофільні й екофобні риси, так і містичну силу їх використання у світосприйнятті та задіянні в господарських цілях. Унікальні культові, ужиткові та декоративні вироби з каменю, глини та металу, скарби й монети, котрі були знайдені в древніх святилища-храмах, курганах і пірамідах, відображали не лише потяг людей до таємниць всесвіту, намагання встановити енергетичний зв'язок людини з землею та космосом, але й містили «спеціальну ідею» господарювання та розвитку контактів. Об'єднані в потужну й цілісну систему, величні кургани-обсерваторії існували також і на теренах проживання представників індоєвропейської спільноти.

Свідченням про добре налагоджений зв'язок між племенами зі схожою матеріальною та духовною культурою в ті далекі часи є знаки писемності, які виявлені дослідниками в різних регіонах Європи,

* *Засторога* – 1) те саме, що застереження; 2) те, що застерігає від чого-небудь; пересторога, осторога, перестереження.

констатуючи про їх повторення впродовж тисячоліть. Розповідь про грандіозний природний катаклізм – всесвітній потоп (сер. VI тис. до н. е.) й екологічні застереження відображено в написах Кам'яної Могили, які, на думку окремих науковців, через шумерські й вавилонські джерела інформації могли потрапити на сторінки Біблії.

Прагнення віднайти спосіб порозуміння між тогочасними спільнотами зумовило необхідність обміну посланнями (звітками, зверненнями). Особу з виконання певної місії, доручень і озвучення називали посланцем, який був представником політичного устрою, носієм культури, сформованої під впливом природного ландшафту та провісник нових правил у відносинах між людьми. Зазвичай посланці мали диплому (грец. *diplōma*) – здвоєні дощечки з нанесеними на них письменами (інструкції, вірчі грамоти), що уповноважували їх право на здійснення переговорів. Пізніше їх почали називати «дипломатами». Активізація міжплемінних і міжнародних зв'язків супроводжувалась атрибутами їх захисту та впливу – богів торгівлі, гостинності, родючості, рільництва, ковальства тощо.

У давньогрецькій міфології Гермес первісно уособлював могутні сили природи, а пізніше здобув високе становище в сонмі олімпійських богів. За елліністичної доби його ототожнювали з богом мудрості й магії, заступником мандрівників і шукачів скарбів. Але завдяки спритності, хитрості, винахідництву та красномовству він здобув статус бога – покровителя сфери торгівлі та дипломатії, а також купців і злодіїв. За легендами, він пообіцяв богам не лукавити, але й не казати всієї правди, запропонувавши їм свої послуги посланця. Морально-етичні настанови в міфологічному та реальному світі життя завжди є дискурсивні, що базуються на ваганнях людини щодо усталеності й виправданості домінуючої ідеології природокористування, загальноприйнятного і реального у взаємодіях спільнот.

В основу древньоіндійської філософії було закладено вчення про досконалу людину-мудреця як носія важливої епістолі (лат. *epistola*, від гр. *epistolē* – послання) для прийдешніх поколінь і дипломатики. Згідно настанов Законів Ману, мистецтво переговорів полягало в умінні запобігати виникненню конфліктів: «Мир і його протилежність (війна) залежать від послів, бо лише вони створюють і сварять союзників. У їх владі знаходяться ті справи, із-за яких відбувається мир або війна між царями»*. Мораль у тому, що складні міжнародні питання розв'язувалися, перш за все, дипломатичним шляхом, а застосування сили відводилось на другий план черговості заходів.

* Закони Ману – древньоіндійський збірник настанов щодо релігійного, морального та суспільного обов'язку. Перший переклад із санскриту на англ. мову здійснив В. Джонсон (1794 р.) на інші європейські мови – Г. Бюлер, А. Бернелл, Е. Хопкінс, М. Датт, С. Ельманович та ін.; Цит. за: Законы Ману, пер. С. Д. Эльмановича, 1913. Гл. VII. Царь. 64, 66.

Зовнішня політика формувалась разом з виникненням перших держав, які так чи інакше прагнули до контактності у різний спосіб взаємодії (мирний/воєнний) на основі панівної ідеології, релігії, ресурсного споживання та розширення сфери господарювання. У країнах Стародавнього Сходу – Єгипті, Вавилоні, Ассирії й інших державах провадилась внутрішня та зовнішня політика, результативність яких відображалась на їх благополуччі й екологічній безпеці. Відповідно до різних цілей військово-теократичних царств Стародавнього Сходу, їх завойовницька зовнішня політика й торгівля включала централізовану дипломатію з обмеженою функціональністю.

З переходом до вищого рівня товарно-грошових відносин, способів і методів господарювання та утворення міст-полісів закладались умови до зміцнення античних держав. Зовнішня політика цих робовласницьких держав-полісів була орієнтована на конкуренцію в розширенні територій, використанні природних ресурсів, захопленні нових ринків, нарощуванні сили гегемонії й колоніальної експансії та утворенні союзів у реалізації стратегічних і торговельних інтересів. Прагнення до укрупнення держав спричинило у греків зіткнення з Перським царством на Сході, у римлян – на Заході з найбагатшою торговельною республікою – Карфагеном.

Але все ж природні умови регіонів античного світу відрізнялися одні від одного, тому впливали на господарський потенціал, комерцію, торгівлю і мир. Недостатнє використання результатів із різних природничих наук при створенні історико-екологічних реконструкцій науковці часто пов'язують з ігноруванням факту суттєвих відмінностей у природному середовищі різних регіонів, що були освоєні еллінами: від берегів Лігурійської затоки на заході до Боспору Кіммерійського на сході та від Кіренаїки на півдні до полісів фракійського узбережжя чи південно-західного Надчорномор'я – на півночі [9].

У своїй праці «Екологія господарства античних держав Північного Причорномор'я» О. Одрін застерігає: «Для того, аби адекватно зрозуміти взаємодію людини з природним середовищем, необхідно мати належну інформацію про саме це середовище (кліматичні умови, рельєф місцевості, ґрунтовий покрив, рослинний і тваринний світ тощо). Лише маючи таку інформацію, можна принаймні оцінювати потенційні можливості розвитку тих чи інших галузей господарства, причому навіть тих, про які історичні джерела взагалі не містять жодної інформації» [4].

Виходячи з цього, можна припустити, що наміри, зусилля і перестороги в контактах античних суспільств корелювалися з новим пізнанням природи, перетворенням довкілля, розширенням господарства, торгівлею і зародженням ресурсного експансіонізму. Саме тому функціонування різних античних полісів супроводжувалось пожевленням міжнародних переговорів, обміном посольств і місій, укладанням

оборонних і наступальних союзних договорів. Для дипломатичного «маневрування» у сфері торгівлі важливим було: мистецтво переговорів і стратегем, прийоми розрахунку та «ухильності» в контрагентціях, культура діалогу з іноземцями й конкурентами.

В епоху героїчних звершень греки зініціювали нові міжнародні постулати, порушувати які вважалося не лише недопустимо, але й гріховно. Лише той, хто не боїться «кари богів», міг дозволити собі знехтувати дипломатичним імунітетом посла, вдаватися до негуманних дій як засобу досягнення зовнішньополітичних цілей. Вважається, що саме в Стародавньому світі зародилася «доктрина дипломатичних домовленостей», яка включала неприйнятність факту їх порушення між державами і встановлення за це відповідальності. Можна стверджувати, що такі політико-екологічні перестороги в суспільних відносинах заклали основу подальших дій у сферах дипломатії миру, підприємницької етики, екологічної культури та ін.

У характері дієвості спільнот і підприємливості людей простежувалося утворення довкільних процесів, зміна станів об'єктів оточення, поведінкових і організаційних моделей (проксенії, амфіктонії, сіммахії). Амфіктонія була представлена у вигляді міжнародного інституту в формі грецьких союзів задля підтримки релігійних обрядів. Найвпливовішою була Дельфійська-Фермопільська, до якої входили 12 племен. Дельфи виступали арбітрами у спірних питаннях міжполісних відносин, акумулювали значні фінансові кошти від пожертв паломників, храмових ярмарків і лихварських операцій. Могутнім знаряддям дельфійських жреців були оголошення й припинення «священних війн», в яких мали брати участь всі члени амфіктонії. Вони приймали присягу, текст якої містив положення екологічних застережень: «Не руйнувати ніякого міста, що належить амфіктонії; не відбирати у них воду ні під час миру, ні під час війни; спільними зусиллями виступати проти порушника присяги, руйнувати його місто...». Вступ до амфіктонії не давав переконливих військових, політичних, юридичних і екологічних гарантій, радше – спонукав до певної поведінки щодо охорони загального святилища об'єднання [10].

Римська республіка певною мірою запозичила в греків внутрішню організацію зовнішньої політики та інтегрувавши до неї римське «право народів». Перший римський імператор Ю. Цезар здобув статус лідера дипломатичного конгресу представників усіх галльських племен, розділяючи своїх ворогів та консолідуючи своїх прихильників. Римська імперія прагнула гегемонії, тому її дипломатія здійснювалась під гаслом: «Розділяй і володарюй!» – політики можливого застосування сили проти слабшого противника, розбрату й конфронтації між сусідніми державами, розпалювання ворожнечі за ресурси й природні багатства. Відомий постулат міжнародного права «*pacta sunt servanda*» (договори мають дотримуватися) також був орієнтований на зміцнення безпеки

й могутності Риму та ослаблення сили його партнерів. Але політика квазіпримирення, постійні вогнища війн, зростання податків і витіснення землеробського про шарку населення зумовило «*causa causerum*» (причина причин) деградацію середземноморського ландшафту, про що пізніше й неодноразово констатували історики*. У зв'язку з цим досить справедливо відзначав Лівій Тіт: «Закони, які прийняті під час миру, в більшості випадків відмінняє війна, а які видані під час війни, скасовує мир» [11].

Візантійська імперія продемонструвала вражаючі успіхи в дипломатії, застосовуючи нові підходи в зовнішній політиці та організації спеціальних посольських місій, агентської діяльності купців і релігійних місіонерів. Розширення торговельних зв'язків супроводжувалось утворенням міст-форпостів і диверсифікацією ресурсного забезпечення. Міжнародна політика Візантії обумовлювалась її внутрішньою ситуацією і зовнішнім станом, оскільки до складу імперії входили численні етноси й народи, які населяли Балканський півострів, Малу Азію, острови Егейського моря, Північну Африку, Північне Причорномор'я та Кримський півострів. Крім того, Візантія змушена була вести активну зовнішню політику з Арабським халіфатом, Ефіопією, Грузією, Руссю та Персією, а на Заході із Східнофранкським королівством, державами на Апеннінському та Піренейському півостровах. Зовнішньополітичні акції Візантії були націлені на виконання завдань:

- провокування конфліктів між «варварами» для їх послаблення;
- переселення окремих землеробських племен варварів на околиці Візантії;
- надання хабарів, допомоги, нагород, відзнак вождям окремих племен заради їх приязні;
- навернення язичницьких племен до християнської церкви задля посилення їх залежності від імперії.

У Середньовіччі певним імпульсом до активізації міжнародних відносин, особливо в державах басейну Середземного моря, слугували торговельне мореплавство та виникнення інститутів спеціальних судів, що розглядали спори між чужоземними і місцевими купцями. Можна припустити, що виконання арбітражних і безпекових функцій морськими і торговими консулами передбачало застосування ними компетенції комерційного, природознавчого й екологічного характеру. Надалі це дало поштовх до утворення торговельних колоній. Впродовж багатьох століть дипломатія слугувала економіці у різний спосіб: забезпечення гарантій свободи торговельних шляхів і каналів товарообміну,

* Римську імперію досить часто звинувачують у тому, що вона прискорила власну загибель шляхом нищення природи й значного перетворення навколишнього середовища. Зокрема, про це було описано в книзі Дж. П. Марша, посла США у Флоренції, «Людина і природа» (1864 р.).

відкриття та розширення ринків збуту, функціонування колоній, створення зон впливу з наданням виключних прав і преференцій, оформлення торговельних угод, підтримка комерційних фірм. Захист факторів на морських узбережжях було завданням політики колонізації.

Традиційно вона зумовлювала створення анклавів на чужій території, де поселенці-колоністи прагнули відтворити стандарти соціально-економічних комунікацій подібних до їхніх метрополій. Але принципова відмінність у способах господарювання колонізаторів і об'єктів колонізації породжувала напругу, що вимагало врегулювання. У зв'язку з цим більшість вчених зауважують про доцільність розгляду колонізації з соціально-екологічних позицій: як взаємодію спільнот, що мали свою власну екологічну історію та часто належали до різних історичних типів соціально-екологічних систем.

Колонізатори прагнули залучати до торговельно-економічного обороту ресурси, які до певного часу були «законсервованими», спричиняючи таким чином зіткнення різних культур і загострення екологічних відносин. Але така взаємодія все ж породжувала «запозичення і синтез», надаючи цьому явищу складні й багатовимірні ознаки. За різних форм колонізації (переселенських, експлуатаційних, аграрних, індустріальних) конфліктували не лише різні біоти і технології, але й різні способи життя: неконкурентний кооперативний і агресивний конкурентний. Це протистояння могло мати різну вимірність екологічної безпеки і прагнень до дипломатії миру, але першість посідала колонізаторська політика.

За умов торговельних колоній, які були найбільш поширені на Сході; Британська Індія, французький Індокитай, їх подвижники опинялися в країнах з розвинутою багатовіковою культурою. Завдяки введенню новацій у колоніях, з одного боку, відбувалось наближення їх до економічного рівня метрополій, а з іншого – закріплення за ними статусу природно-сировинного додатку до міжнародного ринку мінеральних, енергетичних і біологічних ресурсів, сільськогосподарської продукції. Екологічний відгомін часів колонізації маємо й до сьогодні, про що красномовно свідчить цитування вислову М. Ганді: «Для того, аби британці змогли досягнути високого рівня життя, знадобилось більше половини всіх ресурсів Землі. Скільки ж планети потрібно для того, аби Індія з її розмірами і населенням досягла такого рівня життя ...?» [12].

Зовнішня політика в епохи різних завоювань і колонізації передбачала: відповідну констатацію їх результатів у договорах з туземними представниками/вождями; проведення переговорів з метою поділу зон впливу, стабілізації ситуації, узаконення фактичних претензій і зазіхань на стратегічні ресурси. Дипломатія миру поступово набувала економічних контурів як складової торговельних відносин і міжнародної безпеки. Розширення кола учасників змінювало цільові

напрями дипломатичної діяльності. Каррон де ла Каррьер Г. виокремив три етапи економізації в розвитку дипломатії [13]:

➤ «дипломатія, що опікує економіку» → дипломатія була орієнтована на захист тих, хто перебував закордоном і місцях з підвищеним рівнем небезпеки, оманливою гостинністю чи хибною цивілізованістю суспільних відносин (напр., захист прав купців від протиправного свавілля конфіскації їх майна в інших країнах; опіка мандрівників від піратського розбою варварів);

➤ «дипломатія, що обслуговує економіку» → дипломатія забезпечувала гарантії свободи торговельних шляхів, мореплавців, землепрохідців, проникнення на нові ринки збуту, створення зон впливу на колонії, укладання фінансових угод і валютних конвенцій, підтримку торговельних фірм, надання їм екстериторіальності під прикриттям консульської юрисдикції (напр., вільна торгівля, безмитне ввезення товарів; концесії на розробку й видобуток корисних копалин; оренда територій, вигоди від територіальної дислокації, доступу до каналів, портів; вигідні контракти);

➤ «дипломатія, що поставила економіку собі на службу» → дипломатія використовує можливості та допомогу економіки як ринковий інструментарій і силу політичної зброї (напр., урізноманітнення каналів впливу: комерційна діяльність вітчизняних компаній закордоном; міждержавний потенціал капіталовкладень, інвестування і кредитування; контроль державних боргів ін. держав; застосування «дипломатії долара»; митні/торговельні війни; введення ембарго, економічної блокади тощо).

Беручи до уваги еволюцію становлення дипломатії миру та наявні факти екологічних застережень в політиці її розвитку й економізації, очевидно є спрямовуюча й інтегруюча роль у стимулюванні міжнародної торгівлі. Сучасна дипломатія наразі перебуває в трансформаційному стані на вимогу розширення її функціональних можливостей впливу на оновлення інституційних механізмів у протистоянні глобалізаційним і екологічним метаморфозам. Генеральний секретар ООН А. Гутерреш з надією зазначив: «Організація Об'єднаних Націй і міжнародне співтовариство зможуть відповісти на виклики, які постали сьогодні, і прийняти своєчасні рішення, необхідні для миру і припинення конфліктів» [14].

Для України розвиток дипломатії миру в міжнародній екологічній політиці має стратегічне та геополітичне значення, тим самим ідентифікуючи потребу комплексного розв'язання політичних і соціально-економічних проблем на національному рівні. За даними програми експертного опитування «Аудит зовнішньої політики України», були виявлені нагальні проблеми в дипломатії миротворення, що пов'язуються з відсутністю ознак: системності здійснення соціально-економічних реформ; суб'єктності та позитивного іміджу в міжнародних

відносинах; оперативності призначень послів до ключових країн, ефективності комунікацій в суспільстві, дієвості публічної та ефективності торговельної/комерційної дипломатії; однозначності у відносинах з ЄС і НАТО; проактивності в розв'язанні конфлікту з РФ і припиненні війни на Сході України. Лозунг волонтерського руху 2014–2016 рр. в Україні «Ніхто, крім нас!» набуває вже не локального, а міжнародного змісту [15]. Стратегія зовнішньої політики та євроінтеграції України має спонукати українське суспільство до національної консолідації, владної конструктивності держави, професіоналізму в екологічному управлінні та активізації міжнародної торговельно-економічної співпраці заради миру, партнерства, благополуччя та екологічної безпеки.

Висновки. Зовнішня політика подібна до екосистеми, бо реагує на зміни навколишнього середовища. В основі цих процесів закладені імпульси розвитку соціумів через складні механізми конкурентних відносин задля оновлення простору його функціонування та реагування на характер політичного натиску. Підставою для цього є екологічні застороги, що виникають у довкіллі як реакція на природний і енергетичний баланс, якість і безпеку простору життєдіяльності суспільства. Дипломатія миру й торгівлі мають спільні витoki, які в епоху глобалізації будуть проявляти себе в новий спосіб і масштаб, спонукаючи людство до здобуття еколого-соціальних благ на засадах інтегративного формату політичних, комунікаційних, інноваційних і культурних відносин між країнами. Попри існуючу контроверсійність думок мислителів, істориків, науковців і політиків щодо механізмів досягнення консенсусу в площині стійкості й вираженості дій суб'єктів дипломатії миру, вона завжди буде відображенням прогресивності людства.

Усвідомлення значимості практичного утвердження імперативу екологічної безпеки засобами дипломатичної діяльності є передумовою для активізації міжнародної економічної взаємодії, суспільної консолідації й стратегічного партнерства у сфері еколого-економічного та природоохоронного співробітництва. Але, при всій позитивності досягнутих результатів і здобутків, завжди будуть виникати різні екологічні екстерналії, про які слід пам'ятати та застерігати нинішнє і прийдешнє покоління. Історична аксіома – вирішення одних екологічних проблем породжує виникнення інших – більш складних, невідомих, жертвних ... задля еволюційного руху й прогресу людства, урізноманітнення видової конкуренції та партнерства серед його представників, а також відтворення природного середовища як закону світоустрою.

Подальші наукові розвідки з цієї проблематики можуть стосуватися: впливу екологічних детермінантів на міжнародну економічну координацію і торговельний консенсус, інноваційні форми екологізації торговельного партнерства, раціональної етики та екологічної безпеки в торговельній дипломатії та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тойнби А. Дж. Постижение истории. М. : Прогресс, 1991. 736 с.
2. Мазараки А. А. Торговля: история, цивилизация, мораль. Киев : Книга, 2010. 624 с.
3. Горбач О. Історія і теорія зовнішньої політики. Львів : Львівський держ. ін-т новітніх технологій та управління ім. В. Чорновола, 2010. 142 с.
4. Одрін О. Екологія господарства античних держав Північного Причорномор'я. Київ : Ін-т історії України НАНУ, 2014. 321 с.
5. Tolba M. Global environmental diplomacy: negotiating environment agreements for the World, 1973–1992. URL : <http://www.oxfordhandbooks.com>.
6. Перга Т. Імперативи зовнішньої політики України в умовах глобального екологічного виклику : історичний аспект. Наук. вісн. Дипломат. акад. України. 2015. Вип. 22 (1). С. 19–29.
7. Radkau J. Nature and Power: A Global History of the Environment. Природа и власть. Всемирная история окружающей среды ; пер. с нем., сост. указ. Н. Ф. Штильмарк. М. : Изд. дом «Высшая школа экономики», 2014. 472 с.
8. Ціватий В. Інститут полісу : політико-дипломатичний феномен (від античності до раннього нового часу). Наук. пр. іст. ф-ту Запорізь. нац. ун-ту. 2014. Вип. 40. С. 371–275.
9. Історія європейської цивілізації. Греція ; за ред. Умберто Еко ; пер. з італ. О. В. Смитина та ін. Харків : Фоліо, 2016. 1158 с.
10. Зінченко А. Історія дипломатії : від давнини до початку нового часу. Вінниця : Нова кн., 2002. 564 с.
11. Лівій Тіт Енциклопедія історії України : у 10 т. ; редкол. : В. А. Смолій та ін. ; Ін-т історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2009. Т. 6. 784 с.
12. Sudhakara R. D. Environment, development and the role of technology. Problems and prospects of environment policy: Indian Perspective ; ed. by M. S. Bhatt, Shahid Ashrat, Asheref Illiyan. Delhi : Aakar Books, 2008.
13. Каррон де ла Каррьер Г. Экономическая дипломатия. Дипломат и рынок ; пер. с фр. М. : Рос. полит. энциклопедия, 2003. 296 с.
14. Нова дипломатія за мир. Новообраний Генсек ООН розповів про напрямки роботи на посту. URL : www.5.ua/polityka/14.10.2016.
15. Українська дипломатія-2016. Головні досягнення і найбільші проблеми. Ін-т світов. політики. URL : <http://glavcom.ua/21.12.2016>.

Стаття надійшла до редакції 19.06.2017.

Bokhan A. Ecological warnings in diplomacy of peace and trade.

Background. *The modern era of humanity differs from the previous ones not only by its grandeur, scale, dynamism and riskiness in transforming the environment of its existence, but also by inducing new and more ecological spheres of «dialogue» between society and nature, diversifying their inventions about dominance, order and coercion. The philosophical concept of «nature» indicates not only its content harmony, but also the ancient origins of environmental risks. The heyday and decline of civilizations are associated with political actions and wars as a consequence of the development of trade and economic relations and the protection of territorial interests. This is evidenced by the history of diplomacy in the world, which had documentary warnings and real facts of environmental neglect, which measures could be taken into account: victory or defeat in a political or military confrontation; gain or loss in management; income or loss in trade; recovery and risks in nature management.*

Analysis of recent research and publications. *The ecological vector of scientific researches, devoted to diplomacy and trade, embraces the historical, philosophical, political science, natural sciences, economic, sociological, archeological, cultural and other spectrum of development of society.*

The **aim** of the article is to study the sources of environmental constraints in the historical aspects of diplomacy of peace and trade as prerequisites for the development of economic interaction and effective consolidation under conditions of globalization.

Materials and methods. *In accordance with the purpose of the study, the methods of logical-analytical, step-by-step, abstraction, generalization, which reveal the dualism of the ecological foundation in diplomacy through the balancing of forces of struggle and cooperation, are used in the article. Special methods allow determining the extent to which the goals of the diplomacy of peace in the process of stimulating trade are established.*

The results of the research. *Foreign policy was shaped with the development of human civilizations, which somehow sought to contact in different ways of interaction (peaceful/military) on the basis of prevailing ideology, religious studies, natural science and resource consumption. The natural conditions of the regions of the ancient world differed and therefore influenced the economic potential, commerce, trade. The intentions and efforts for the contact of communities were correlated with the knowledge of nature, the transformation of the environment, management, trade, and the emergence of resource expansionism. The functioning of the ancient policies was accompanied by the exchange of embassies and missions, the conclusion of defensive and offensive Union treaties. The art of negotiations and strategies, the culture of dialogue with foreigners and competitors was important for diplomatic «maneuvering» in the field of trade. The formation of environmental processes, updating the states of objects of the environment, behavioral models and organizational forms were traced in the nature of the effectiveness of communities and entrepreneurship of people. Diplomacy of the world has gradually acquired economic contours as a component of trade relations. Modern diplomacy is in a transformational state on the demand of expanding its functional capabilities to influence institutional mechanisms for counteracting globalization and environmental metamorphoses.*

Conclusion. *Despite the existing controversy of thoughts of thinkers, historians, scientists and politicians about mechanisms for reaching consensus in the plane of stability and vigilance of the actions of the subjects of diplomacy of peace, it will always be a reflection of the progressiveness of mankind. The reason for this is the environmental constraints that arise in the environment as a reaction to the natural and energy balance, the quality and safety of the living space of society. Diplomacy of peace and trade have common origins, that will manifest themselves in a new way and scale in the age of globalization, prompting humanity to achieve ecological and social benefits based on an integrated format of political, communication, innovation and cultural relations between countries.*

Keywords: ecological warnings, diplomacy of peace, foreign policy, international trade, environmental safety, strategic partnership.

REFERENCES

1. Tojnbi A. Dzh. Postizhenie istorii. M. : Progress, 1991. 736 s.
2. Mazaraki A. A. Torgovlja: istorija, civilizacija, moral'. Kiev : Kniga, 2010. 624 s.
3. Gorbach O. Istorija i teorija zovnishn'oi' polityky. L'viv : L'vivs'kyj derzh. in-t novitnih tehnologij ta upravlinnja im. V. Chornovola, 2010. 142 s.

4. Odrin O. Ekologija gospodarstva antychnyh derzhav Pivnichnogo Prychornomor'ja. Kyi'v : In-t istorii' Ukrainy NANU, 2014. 321 s.
5. Tolba M. Global environmental diplomacy: negotiating environment agreements for the World, 1973–1992. URL : <http://www.oxfordhandbooks.com>.
6. Perga T. Imperatyvy zovnishn'oi' polityky Ukrainy v umovah global'nogo ekologichnogo vyklyku : istorychnyj aspekt. Nauk. visn. Dyplomat. akad. Ukrainy. 2015. Vyp. 22 (1). S. 19–29.
7. Radkau J. Nature and Power: A Global History of the Environment. Priroda i vlast'. Vsemirnaja istorija okruzhajushhej sredy ; per. s nem., sost. ukaz. N. F. Shtil'mark. M. : Izd. dom «Vysshaja shkola jekonomiki», 2014. 472 c.
8. Civatyj V. Instytut polisu : polityko-dyplomatychnyj fenomen (vid antychnosti do rann'ogo novogo chasu). Nauk. pr. ist. f-tu Zaporiz'. nac. un-tu. 2014. Vyp. 40. S. 371–275.
9. Istorija jevropejs'koi' cyvilizacii'. Grecija ; za red. Umberto Eko ; per. z ital. O. V. Smytyna ta in. Harkiv : Folio, 2016. 1158 s.
10. Zinchenko A. Istorija dyplomatii' : vid davnyny do pochatku novogo chasu. Vinnycja : Nova kn., 2002. 564 s.
11. Livij Tit Encyklopedija istorii' Ukrainy : u 10 t. ; redkol. : V. A. Smolij ta in. ; In-t istorii' Ukrainy NAN Ukrainy. Kyi'v : Nauk. dumka, 2009. T. 6. 784 s.
12. Sudhakara R. D. Enviroment, development and the role of technology. Problems and prospects of environment policy: Indian Perspective ; ed. by M. S. Bhatt, Shahid Ashrat, Asheref Illiyan. Delhi : Aakar Books, 2008.
13. Karron de la Karr'er G. Jekonomicheskaja diplomatija. Diplomat i rynek ; per. s fr. M. : Ros. polit. jenciklopedija, 2003. 296 s.
14. Nova dyplomacija za myr. Novoobranj Gensek OON rozpoviv pro naprjamky roboty na postu. URL : www.5.ua/polityka/14.10.2016.
15. Ukrain's'ka dyplomacija-2016. Golovni dosjagnennja i najbil'shi problemy. In-t svitov. polityky. URL : <http://glavcom.ua/21.12.2016>.